

УДК 338.585:65.011.2

В. В. ЯЦИНА, асистент, НТУ «ХПІ»;

Т. І. КОЧЕТОВА, доцент, НТУ «ХПІ».

МЕТОДИКА ОЦІНКИ РІВНЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ТОВАРІВ ПРОМИСЛОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

У статті розглянуто необхідність дослідження трансакційних витрат на рівні підприємств. Запропонована власна методика оцінки їх рівня при виробництві товарів промислового призначення. На підставі даних, отриманих в результаті застосування авторської методики, визначено вплив кожної виробничої стадії на прибуток.

Ключові слова: трансакційні витрати, товари промислового призначення, методика оцінки рівня трансакційних витрат, стадії виробничого процесу.

Вступ. Трансформаційні перетворювання економіці України стали наслідком істотних змін структури та характеру ринкових відносин між господарюючими суб'єктами. Нові умови ведення бізнесу вимагають від підприємств більш жорсткого контролю над своїми витратами та постійного аналізування ефективності використання того чи іншого ресурсу.

Як відомо, витрати фірми складаються із трансформаційних (ТФ) та трансакційних (ТВ). На думку Дж. Уолліса та Д. Норта. «Якщо рівень трансформаційних витрат визначається в першу чергу технологічними факторами, то рівень трансакційних витрат – інституційними» [1]. І якщо методика обчислення перших доволі проста та прозора і не вимагає особливих зусиль, виявлення та розрахунок трансакційних витрат пов'язано з багатьма ускладненнями та потребує чіткого алгоритму виконання певних дій.

Аналіз останніх досліджень та літератури показав наявність вагомих здобутків відомих вітчизняних та зарубіжних науковців в сфері досліджень трансакційних витрат, зокрема виявлення та визначення їх величини. Так, висвітленню цих питань присвячені відомі праці: Р. Капелюшникова, В. Кокоревича, С. Малахова, А. Шастітка, С. Архієреєва, Р. Коуза, Д. Норда, Дж. Коммонсона, О. Вільямсона, А. Алчіана, К. Еррору, Дж. Робертса, Дж. Стиглера, та ін. Але у переважній кількості робіт ґрунтовні дослідження проводяться на макрорівні і є досить узагальненими та скоріш теоретичними, ніж прикладними. Хоча, безсумнівно, трансакційні витрати у своїй більшості формуються на мікрорівні, тобто, на рівні підприємства і задля їх виділення та оцінки край необхідні фундаментальні дослідження у цьому напрямку. Спроби кількісного виміру трансакційних витрат підприємства здійснили Л. Базалієва [2], О. Шепеленко [3], І. Булеєв [4], Т. Склярук [5], Г. Козаченко та Г. Макухін [6], та ін.

Отже, у відповідності до результатів попередніх досліджень, що отримані науковцями у цієї сфері, було встановлено, що підходи до виявлення та

визначення величини ТВ на підприємстві є не систематизованими та мають багато недоліків у своєму практичному застосуванні. Тому, вельми значущою видається розробка методики оцінки рівня ТВ, зокрема, при виробництві товарів промислового призначення (ТПП).

Метою дослідження є розробка методики визначення рівнів ТВ при виробництві ТПП, та використання отриманих результатів для вибору способу організації виробничого процесу на підприємстві для його найбільш ефективного управління. Для цього проведемо детальний аналіз інформаційних джерел виникнення ТВ, оцінимо ступінь впливу ТВ на результативні фактори, обчислимо рівень ТВ при виробництві ТПП на підприємстві та прокоментуємо отримані результати.

Матеріали досліджень. Методика оцінки рівня ТВ виробництва ТПП на підприємстві включає наступні етапи: визначення, накопичення, аналіз та обробка інформаційних джерел формування ТВ по трьох стадіях виробничого процесу для кожного ТПП, що виробляється на підприємстві, акумулювання та перетворення їх у динамічний масив даних, обробка масиву на однорідність, тобто, виключення значень тимчасового або випадкового характеру, перевірка впливу ТВ кожної стадії виробничого процесу ТПП на прибуток та оцінювання ступеню такого впливу із подальшим аналізом тенденції змін на підставі чого приймається рішення про рівень ТВ. Опис етапів методики оцінки рівня ТВ підприємства представлено на рисунку.

Результати досліджень. Апробація розробленої методики проводилася на п'яти підприємствах транспортного машинобудування і дала можливість отримати наступні результати. По-перше, встановлено, що найбільший позитивний вплив на прибуток здійснюють трансакційні витрати, що з'являються на довиробничій стадії. Значення коефіцієнтів кореляції свідчать про високий зв'язок між показниками згідно шкалі Чеддока. І це логічно. Достатньою мірою прораховані та враховані наслідки майбутніх дій автоматично призводять до зменшення втрат та непередбачуваних ситуацій, що збільшують інші види витрат, у тому числі і трансформаційні, а це сприяє зростанню прибутку у динаміці. Тому економія ТВ на довиробничій стадії недоцільна, але, з іншого боку, потрібно уникати і «зайвих», тобто, неефективних витрат, що не сприяють зростанню прибутку.

По-друге, практично на всіх підприємствах, що досліджуються, рівень ТВ виробничої та післявиробничої стадій суттєво не впливає на зміни у зростанні прибутку, має сенс лиш їх зіставлення у сукупності. Так, об'єднання довиробничої та виробничої стадій, а також виробничої та післявиробничої стадій дають помітний зв'язок впливу на прибуток.

Причому сукупність останніх дає нам зворотну залежність, що свідчить

про зменшення прибутку при зростанні ТВ цих стадій.

По третє, за результатами проведених розрахунків коефіцієнтів кореляції показників можна виділити ключові, що мають найбільший вплив на прибуток (коефіцієнт кореляції із загальним показником перевищує значення 0,5) та абстрагуватись від вивчення показників, що суттєво не впливають на останній, тобто, мають значення коефіцієнта кореляції менш 0,5.

Рис. – Етапи проведення методики оцінки рівня ТВ виготовлення ТПП

По-четверте, аналізуючи отримані «ваги» показників, ми ще раз дійшли висновку про превалювання впливу на прибуток ТВ довиробничої стадії. Тому для врахування рівня ТВ виробництва кожного ТПП потрібно не тільки

враховувати їх розмір, а і долю внеску їх у прибуток. Відсоткові значення «ваги» показників не є остаточними величинами, вони можуть несуттєво змінюватись у динаміці, і для прийняття вірного способу організації виробничого процесу доцільно переглядати та розраховувати їх із періодичністю раз на рік.

Висновки. Отже, за результатами проведеної апробації можна визнати, що запропонована методика оцінки рівня ТВ виробництва ТПП на підприємстві є достатньо якісною та дає можливість отримати недвозначні результати, хоча, з іншого боку, є досить трудомісткою у розрахунках. До того ж варто наголосити, що внаслідок наявності певних труднощів, що виникають при віднесенні того чи іншого виду витрат до трансакційних, не може існувати єдиного способу оцінювання їх рівня з найбільшою вірогідністю. Доцільним буде, на нашу думку, використання декількох способів із подальшим порівнянням отриманих результатів.

Список літератури: 1. Wallis J.J., North D.C. Measuring the transactional sector in American economy, 1870-1970. – In: Long-term factors in American economic growth. Ed. by Engerman S., Chicago, 1986. 2. Базалієва Л.В. Управління трансакційними витратами підприємства: Автореф. дис. к-та екон. наук: 08.06.01./ Харк. держ. екон. Ун-т– Х., 2004. – 21с. 3. Шепеленко О., Лизунова О. Вплив аутсорсингу на трансакційні витрати суб'єктів господарювання / Шепеленко О. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/soc_gum/Tiru/2010_29/Shepel.pdf .4. Булеев И.П. Управление трансакционными издержками в переходной экономике / НАН Украины. Ин-т экономики промышленности. – Донецк, 2002. – 154 с. 5. Склярук Т.В. Аналізування впливу трансакційних витрат на ефективність виробничо-господарської діяльності суб'єкта ринку – 09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/27_22.pdf. 6. Козаченко Г.В., Макухін Г.А. Загальні показники оцінки трансакційних витрат підприємства // Регіональні перспективи – 2004. – № 3-5 (40-42) – С.7-9.

Надійшла до редколегії 25.10. 2013

УДК 338.585:65.011.2

Методика оцінки рівня трансакційних витрат при виготовленні товарів промислового призначення / Кочетова Т. І, Яцина В. В. // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства – Харків: НТУ «ХП». – 2013 . – № 52(1025). – С. 188–191. – Бібліогр.: 6 назв.

В статье рассмотрена необходимость исследования трансакционных издержек на уровне предприятия. Предложена собственная методика оценки их уровня при производстве товаров промышленного назначения. На основании данных, полученных в результате применения авторской методики, определено влияние каждой производственной стадии на прибыль.

Ключевые слова: трансакционные издержки, товары промышленного назначения, методика оценки уровня трансакционных издержек, стадии производственного процесса.

The article describes the need for the study of transaction costs at the enterprise level. The estimation method of transaction costs level in the industrial goods manufacture has been proposed. As a result of the author's methodology the data had been obtained. They allowed determining the influence of each production stage on profit.

Keywords: transaction costs, industrial goods, estimation method of transaction costs level, production stages.